

Дикий Володимир Іванович,
аспірант наукової лабораторії з проблем
протидії злочинності навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО КОНТРАБАНДИ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ

Демократичні процеси, що відбуваються в нашій державі, супроводжуються гострими політичними, економічними та соціальними конфліктами, а також зростанням рівня злочинності, що, своєю чергою, обмежує права і свободи громадян, становить загрозу суспільству і державі. В Україні різні галузі юридичних наук досліджують злочинність та її вплив на суспільство, розробляють науково обґрунтовані рекомендації щодо протидії їй [1]. Необхідність виявлення ознак латентних злочинів і встановлення невідомих осіб, які вчинили злочини-інциденти, зумовлює потреби в активному накопиченні первинної оперативної інформації. Зазначену діяльність здійснюють оперативні підрозділи органів, що є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності (ОРД). Водночас процес її організації та забезпечення ефективності потребують визначення відповідних і сутності оперативного пошуку. Для цього доцільно проаналізувати й оцінити наявні енциклопедичні визначення та наукові розробки [2, с. 149].

Ефективність і якість роботи з протидії контрабанді та злочинності в цілому правоохоронними органами залежить від багатьох чинників, серед яких одним з найважливіших є рівень організації діяльності, що, зокрема, передбачає як удосконалення існуючих алгоритмів, так і пошук нових [3, с. 23].

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності постає питання про можливість та межі застосування спеціальних методів, сил і засобів, які у своєму розпорядженні мають працівники правоохоронних органів для вирішення оперативно-тактичних завдань. Звичайно, що без застосування негласних методів і засобів оперативно-розшукової діяльності практично неможливо отримати достовірну інформацію про злочинні наміри та дії підозрюваних осіб, склад учасників, їх зв'язки, місця зберігання предмета злочину, а, отже, неможливо попередити та припинити протиправне діяння.

З метою виконання завдань, покладених на органи та підрозділи Національної поліції України, підрозділи кримінальної мають право проводити негласну роботу. Негласна робота, як сукупність прихованих заходів, що не порушує конституційні права і свободи громадян, здійснюється оперативним підрозділом з метою протидії протиправним проявам з боку окремих громадян або груп, пошуку та перевірки відомостей, що становлять оперативний інтерес, а також

забезпечення конспірації та режиму секретності в оперативно-службовій діяльності. Однією з форм негласної роботи є заходи оперативного (ініціативного) пошуку.

Провідне місце серед зазначених структурних підрозділів посідає оперативний відділ, оскільки сутнісно оперативно-службовою діяльністю підрозділу є раннє виявлення ознак контрабанди, яка готується, її припинення в докримінальних формах. Положенням про оперативний відділ також регламентовано завдання щодо запобігання контрабанді, зокрема щодо виявлення причин і умов, що сприяли вчиненню контрабанди, розробку і проведення заходів для їх усунення [4].

Відповідно, аналіз поточного стану боротьби з контрабандою свідчить, що, незважаючи на комплекс ужитих органами державної виконавчої влади організаційно-практичних заходів, пов'язані з нею процеси продовжують мати місце, набувають більш витончених та організованих форм, завдають значної шкоди економіці України, суттєво впливають на стан криміногенної ситуації в державі. Нелегальне переміщення продукції і товарів через державний кордон України не лише має негативний економічний вплив (недоотримання в повному обсязі надходжень до Державного бюджету, стимулювання ведення недобросовісної конкуренції, деформація ринкової кон'юнктури тощо), але й посилює кримінальні аспекти розвитку економіки, що проявляється через активізацію діяльності організованих кримінальних угруповань [5, с. 56]. У сучасних умовах важко розраховувати на швидкі, позитивні результати у виявленні і припиненні правопорушень та досягнути їх під час проведення окремих пошукових заходів, без попередньо проведеної підготовчої та аналітичної роботи.

Як свідчить практика, контрабанду, яку раніше можна було виявити безпосередньо під час здійснення митного контролю та митного оформлення, зараз виявити практично неможливо. Порушення митного законодавства та незаконні операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності вийшли на якісно новий рівень [6, с. 94].

Пошукова діяльність полягає в здатності оперативного працівника передбачати дії розроблюваних, виявляти та попереджати їх. Це досягається наявністю в співробітників уміння впливати на поведінку осіб, володіння навичками виховної роботи, спроможністю добиватися поваги серед оточуючих завдяки особливим рисам свого характеру, пильності, спостережливості, наполегливості, розвідздібностей і розвідможливостей.

Важливими ознаками пошуку фактичних даних про злочини можна вважати: початковий етап процесу пізнання (оперативного пошуку), зумовлений невизначеністю місцезнаходження фактичних даних про злочини; мету, що полягає у виявленні досі невідомих фактів злочинів та осіб, які їх учинили, зниження (або усунення) ентропії вихідної ситуації; підстави для початку пошуку, якими слугує

припущення (версія) щодо підготовки або вчинення злочину за наявністю окремих ознак, що вказують на такі діяння чи на осіб, які здійснюють підготовку злочину, учиняють його або вже вчинили; вимоги законодавця щодо вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів стосовно профілактики, своєчасного виявлення, припинення та розкриття злочинів; проведення за певними пошуковими ознаками в місцях, де криміногенні процеси мають тенденцію до повторюваності й регулярності. Процес виявлення злочинів є специфічним і передбачає можливість отримання відомостей оперативними підрозділами. Ідеться про діяльність «від факту», тобто первинною вважають інформацію про вчинений злочин (коли події вже відбулися). Водночас пошук необхідної інформації здійснюють також іншим каналом – «від особи», за якого під час здійснення ОРД серед кримінально-активної категорії осіб виявляють тих, від яких на підставі їхньої оперативно значущої поведінки можна очікувати вчинення злочину [2, с. 151].

Відправний момент до відкриття кримінального провадження про контрабанду – виявлення ознак злочину. **Ознаки контрабанди** у криміналістичному розумінні – це певні факти, які являють собою результати злочинних дій осіб по незаконному переміщенню предметів злочинного посягання через митний кордон, що дають змогу судити про злочинний характер події злочину, осіб, які мають відношення до нього, способи та обставини вчинення контрабанди. Такими ознаками є: затримання підозрюваного на місці вчинення злочину при спробі вивезти чи ввезти предмети контрабанди поза місцями митного контролю; подання до митного органу як підстави для переміщення предметів через кордон підроблених документів; використання тайників та інших засобів приховування предметів контрабанди від митного контролю та ін. [10].

Виявлення ознак контрабанди – це діяльність уповноважених на те органів, що передує відкриттю кримінального провадження, спрямована на встановлення можливих фактів незаконного переміщення контрабанди через кордон і являє собою матеріальну і правову передумову розкриття та розслідування даного виду злочину. Аналіз митної та судово-слідчої практики показує, що ознаки контрабанди можуть бути виявлені при: 1) здійсненні митного контролю; 2) провадженні справ про порушення митних правил; 3) здійсненні прикордонного контролю співробітниками Прикордонних військ; 4) проведенні оперативно-розшукових заходів; 5) провадженні дізнання та попереднього слідства; 6) здійсненні прокуратурою загально-наглядових функцій; 7) перевірці заяв та повідомлень про контрабанду, яка підготовлюється або вчинена. Останнім часом ознаки контрабанди нерідко виявляються в результаті діяльності органів Державної податкової

адміністрації, Товариства захисту прав споживачів та інших державних органів [7].

Фактичні дані, отримані в процесі здійснення пошуку, відображають у відповідних документах. Їх фіксація є засобом збереження та забезпечення подальшого збирання з метою виявлення об'єктів, які розшукують. Тобто проведення оперативного пошуку передбачає ведення відповідного діловодства, заснованого на відображенні результатів пошуку в документованій інформації, збиранні й оцінюванні додаткових відомостей [8, с. 449–450].

Окреслене вимагає вдосконалення практики здійснення оперативного (ініціативного) пошуку з використанням оперативної комбінації органами Національної поліції України та органів Служби безпеки України, її правового, організаційного й тактичного забезпечення для подальшого використання правоохоронними органами під час протидії контрабанді зброї та боєприпасів.

Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил повинна ґрунтуватись на поєднанні аналітичних, профілактичних та правоохоронних заходів, при цьому пріоритети повинні надаватись профілактичним заходам загального й спеціального спрямування [6, с. 95]. Поступова реалізація встановлених заходів щодо боротьби з контрабандою зумовить захист економічних інтересів країни, та вплине на криміногенну ситуацію в країні, що у комплексі призведе до формування потужних резервів для зміцнення економічної безпеки держави. Відповідно з урахуванням цього, правоохоронні органи у межах своїх повноважень повинні змінювати підходи до вирішення завдань із боротьби зі злочинністю у сфері зовнішньоекономічної діяльності, здійснювати пошук нових форм та методів виявлення і припинення контрабанди зброї та боєприпасів.

Список використаних джерел

1. Овчинский С. С. Оперативно-розыскная информация. М.: ИНФРА, 2000. 357 с.
2. Шаповалов О. О. Поняття та сутність оперативного пошуку. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 2. С. 149–159.
3. Аганесян А. Л. Теоретические и правовые основы использования результатов оперативно-розыскной деятельности при расследовании преступлений: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Владимирский юридический институт Министерства юстиции Российской Федерации. Владимир, 2005. 186 с.
4. Основи тактики боротьби з контрабандою. https://studopedia.com.ua/1_406783_vidomi-formi-borotbi-z-kontrabandoyu-mozhna-podiliti-na-dvi-grupi--doprotsesualni-ta-protsesualni.html.

5. Волошин В.І. Боротьба з контрабандою на прикордонних територіях як інструмент зміцнення економічної безпеки держави. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. № 4 (108). С. 56–63.

6. Уліцький А.Г. Шляхи удосконалення правоохоронного напрямку діяльності державної фіскальної служби України для ефективної протидії контрабанді та порушенням митних правил. Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2018 р., № 2 (62). С. 90–96.

7. Основи методики розслідування контрабанди: Навч. посібник / В.М. Шевчук. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2001. 49 с.

8. Токарчук О.Й. Основи методики виявлення і розслідування контрабанди вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Одеса, 2005. 19 с.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

На сучасному етапі розвитку України особлива увага приділяється реформуванню різних інституцій, в тому числі правоохоронної сфери. Це стосується Національної поліції України (поліції) – центрального органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

До основних повноважень поліції віднесено здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення; вжиття заходів з метою виявлення правопорушень; їх припинення та ін.

Серед масиву кримінальних правопорушень вирізняються правопорушення, протидія яким вимагає особливих знань, умінь, навичок, спеціальної підготовки. Одним з таких правопорушень є торгівля людьми.